

ПРОЛОГ

Липкий, докучливий мокрий сніг з упертістю вередливої дитини сипався на землю. Летів пронизаним холодними вітрами повітрям, аби майже одразу ж розтанути на вологій, чорній, масній землі цвинтаря. Пролітав над багатолюдним натовпом, що зібрався край того цвинтаря, неподалік густого куща шипшини, і допитливим перехожим зазірався на дві труни — одну велику, а другу зовсім маленьку. Кружляв у повітрі, мов у роздумах, а тоді все ж м'яко, наче соромлячись, опускався на лица двох, що лежали в тих домовинах, — молодій жінки та зовсім ще маленького дівчати, рочків чотирьох.

Над цвинтарем ішов мокрий сніг.

Мокрий сніг падав на дві домовини.

Олекса стояв поряд цих останніх сумних притулків дружини та доньки, мовчазний та мов байдужий, і темні очі його уважно, наполегливо навіть вдивлялися в жовтуватобліді лица тих, котрі ще вчора квітли до нього усмішками, і ніяк не міг повірити, що їх більше не буде поруч, що не озветься до нього ранком дружина й не засміється дзвіночком Дора. Дорочка... Це незвичне, дивакувате ім'я вигадала для доньки Ольга, а він уже й не суперечив, бо сперечатися з його покійною норовливою дружиною завжди було справою марною та невдячною.

Покійною...

Гіркотою, невимовною гіркотою дрижало це слово на вустах, ткнулося назовні, та вимовити його він ніяк не міг. Для нього Ольга ще не була покійною, вона була для нього живою, у його свідомості вона ще зоставалася такою, якою була два дні тому: веселою, майже пустункою, красунею з густим рудим волоссям і лукавими зеленими очима, що раділа життю... Такою, веселою та сяйливою вродою, зустрів він її шість років тому...

Холодні швидкі пальці раптом ткнули йому в руки щось тверде й тонке, Олекса здригнувся і відірвав очі від застиглого обличчя дружини. І похолонув. Прямо на нього, суворо та наче осудливо, дивилися великі зелені очі.

Очі Ольги на чужому лиці.

Морозом, зимном пішло поза спиною у нього, коли узрів він очі ці, очі дружини на молодому, досить привабливому лиці, з нахмуреним чолом і стуленими в ниточку вустами, лиці, котре вінчала стареча чорна хустка.

— Візьміть свічку, — прошелестів вітром тихий, наполегливий шепіт, і зелень молодої трави з очей її знову нагадала йому пронизливо-зелені очі дружини.

Силувався пригадати собі, хто ж вона є, оця сувора, скорботна зеленоока молодиця в чорній старечій хустині, аж потім, коли вона вже відійшла геть, раптом спало — та це ж сестра Ольги. Рідна сестра, у котрої з Ольгою були досить напружені стосунки, бо сестра ця — Олекса навіть не пам'ятав її імені — занадто богомольною була, жила десь при монастирі, а чи була черницею, того вже він не знав. Знав ще з тітчиних слів, що саме ця сестра — як там її кличуть? — наполягла на тому, аби Ольгу з Дорочкою ховали з попом.

Безглуздя, сором на все місто, у шістдесятих роках ніхто не кличе на похорони довгобородих тих попів, особливо ж

такі люди, як родина Мазуревичів, що в Бога не вірять ще з часів всесильного діда Тихона. І він, що працював у виконкомі партії на досить поважній посаді, просто не міг дозволити присутності на похороні дружини з донькою отого чорноризника, що зараз вимахував кадилом перед домовинами. Але дозволив, хоча ні, який там дозвіл, бо ніхто його й не питався, не питалася ота сестра Ольги, котра просто привела попа, а він був надто роздавлений горем, аби починати суперечки та заводити чвари з отою в баб'ячій чорній хустині, із суворими очима. Піп почав відправу, залунав цвинтарем його густий, басовитий голос, і Олекса поморщився, мов від болю, зачувши імена дружини та доньки з чужих вуст. Ольгина сестра перехрестилася, уміло склавши тонкі пальчики, і тітка Олекси, повагавшись якусь мить, перехрестилася й собі, зробивши це напрочуд швидко, Олекса ж хреститися не вмів і не хотів, не за чином то його було, а тому навіть не поворушився, міцно затиснувши сильними пальцями тонкий патичок з воску, воліючи геть його роздавити.

Погляд його знову й знову повертався до однієї з домовин, тієї, що була більшою й приховувала у своїх дерев'яних надрах тендітне тіло Ольги. Те чарівне, спокусливе тіло, котре він ще зовсім недавно тримав у своїх обіймах. А тепер смерть зухвало та невблаганно вихопила в нього Ольгу, аби кинути її у цю домовину. Розумів, що втратив Ольгу назавжди, але втратив її вже давно, від того передранкового часу, коли дізнався, що дружина не кохає його й зухвало його зраджує. Вона була давно для нього втрачена, хоча вони й продовжували жити, як чоловік та жінка заради Дорочки, а тепер смерть вихопила Ольгу остаточно, та їй і цього видалося в жорстокості її замало, вона й дитину його прихопила своїми кістлявими, крижаними пазурами, його любу Дорочку.

Вони загинули разом, дружина й донька, а його навіть не було поряд у ту мить, коли вони помирали. Випадковість, жахлива, трагічна випадковість, коли під колеса таксі, у котрому їхали Ольга з Дорою, несподівано кинувся якийсь прибудний триклятий кіт. І навіть не постраждав, відбувшись переляком та позбавивши життя трьох людей — водія таксі та Ольгу з Дорочкою. Утішало, хоча й дуже слабо, те одне, що вони загинули без страждань, померли одразу, коли водій звернув з дороги й, не вправшись з керуванням, врізався в старе товсте дерево на узбіччі дороги.

— Господу помолімося, — увірвався до думок Олекси гарний, наче оксамитовий голос попа, і він ледь не з ненавистю поглянув на високу довгобороду постать, котра стояла недозволено близько біля домовин.

Тітка штовхнула його в бік.

— Олексо, свічку зламаєш.

Олекса важко задихав.

— Та бодай її, — спересердя кинув він і, жбурнувши ту, ні в чім не провинну свічку на сиру від мокрого снігу чорну землю, заплющив очі.

Тітка Ярина важко зітхнула поряд його плеча, басовитий піп спокійно повів у його бік темним, уважним оком, а сестра Ольги... Та зиркнула так, насупивши чорні брови, що Олекса чомусь не втримався, глянув розлючено у відповідь і пішов геть, блукаючи поміж могил, аби ні погляду того зеленоокого не бачити, ні слів попівських не чути.

Провештався посеред чужих поховань і повернувся назад тільки тоді, коли попівське басовите відспівування затихло і на кладовищі запанувала благословенна для Олекси тиша, похмуру урочистість котрої лише час від часу порушували пронизливі вигуки чорних воронів, що

кружляли довкола, темними цятками висідаючись на деревах з опалим листям, та споглядали розумними очима.

Було холодно й до тремоту непривітно. Олекса тихо підійшов до тітки, став поряд, наїжачившись від морозу, хоча в теплому шкіряному пальті його й не надто діяв холод, то внутрішній холод проймав до кісток, робив крижаною ту теплу кров, що неслась його тілом. А попереду ще чекало найважче — ховати Ольгу з Дорочкою. Спостерігати, як домовини їхні накриють віками, застукають молоти, вбиваючи цвяхи — й усе, їх більше й сліду не полишиться на цьому світі, і єдине, що йому зостанеться від дружини та доньки, — це два могильних горбки, тут, у цьому осоружному місці, де панує смерть, де кричать ворони й де так незатишно, звідки хочеться скоріше піти.

Піп обернув до нього своє спокійне вродливе лице.

— Прощайтеся, — промовив коротко й відступився на решті геть від домовин, щось сказавши сестрі Ольги.

Олекса розумів, що має підійти першим, і всі чекали від нього цього, але він не міг, дивним чином не міг примусити себе навіть кроку зробити до тих домовин, хоча ще якусь хвилину тому скаженим собакою вештався посеред чужих могил, кидаючи на чужі останні притулки такі ненависні погляди, мов то там лежали винуватці смерті Ольги та Дори. А сльози... Вони вогняною вологою кублилися десь усередині, але не могли проштовхнутися назовні, не могли віднайти собі волі та виходу, бо Олекса з дитинства був привчений тримати все зайве, усе те, що не було дозволено сильним чоловікам, глибоко в собі й не випускати. Дід Тихон був занадто гарним учителем і, виліплюючи з онука справжнього чоловіка, не шкодував ні гострих, образливих слів, ані важкої своєї руки та паска з бичачої шкіри, коли вважав за потрібне. І з роками Олекса таки втілив усі